

offerandes ingesteld ter ere van zijn eigen goddelijke majesteit. Nero wilde voor Apollo gehouden worden en de voornaamste burgers zijn gedood met als motivering 'dat zij nooit voor de hemelse stem geofferd hadden'.¹⁴⁰ Domitianus werd openlijk aangeroepen als 'Onze God en Heer'. Wat zou jij zeggen, Lipsius, als een van de huidige koningen van een dergelijke hoogmoed en goddeloosheid blijf gaf? Maar ik vaar niet dichter naar deze klip; geen vlaag van aanmatiging zal mij daarop trekken of duwen.

Het loon van zwijgen is veiligheid verkrijgen.¹⁴¹

Voor dit gehele onderwerp van slavernij in de oudheid zal ik één getuigenis aanhalen, en wel een auteur die je vertrouwd is. Luister naar Tacitus¹⁴² over de tijd van Domitianus:

Wij hebben gelezen dat Arulenus Rusticus en Herennius Senecio met de dood gestraft zijn, omdat zij een lofrede gehouden hadden ter nagedachtenis van respectievelijk Thrasea Paetus en Helvidius Priscus, en dat niet alleen tegen de auteurs in persoon maar ook tegen hun boeken is opgetreden, daar de justitie opdracht kreeg op het terrein van de volksvergadering en op het forum de werken van deze briljante talenten te verbranden. Men meende zeker dat door het vuur de stem van het Romeinse volk, de vrijheid van de senaat en het geweten van het menselijk geslacht vernietigd zouden worden: bovendien verjoeg men de filosofie-leraren en verbande men iedere cultuurvorm om daarmee iedere zedelijke norm te laten verdwijnen. Wij hebben ongetwijfeld van grote volharding blijk gegeven, want zoals het verleden een hoogtepunt van vrijheid is geweest, zo was onze tijd een dieptepunt van slavernij: het spionage-systeem ontnam ons zelfs de vrijheid van spreken en luisteren. Wij zouden met onze stem ook onze herinnering verloren hebben, als het evenzeer in ons vermor- gen lag te vergeten als te zwijgen.

Hoofdstuk 26

Ten slotte wordt betoogd dat rampspoed niet iets vreemds of nieuws is, maar dat alle mensen en volkeren deze kennen. Hierin wordt troost gezocht

Ik zal met deze vergelijking niet verder gaan; ik kom bij de tweede afdeling van mijn legioen, die de nieuwhed bestrijden

moet, maar kort en niet zonder dédain. Zij zal immers liever van een al verslagen vijand de wapenbuit bijengaren dan in een heftig handgemeen met hem slag leveren. Wat voor nieuws kan er in werkelijkheid voor een mens op dit punt bestaan, als hij zelf in het menselijk bestaan geen nieuwkomer is? Crantor¹⁴³ was zo wijs om altijd de volgende versregel te citeren:

Wee mij! Wee mij? Het leven brengt nu eenmaal leed.

Deze doem draait dagelijks rond door dit wereldrond. Waarom zucht je dat deze droeve dingen gebeuren? Waarom verbaas je je?

Niet tot voorspoed alleen bracht uw vader Atreus, Agamemnon, u voort, maar als sterfelijk mens zijt ook gij voor vreugde en voor smarten bestemd, en al wilt gij het niet, wat de godheid beschikt, zal uw deel zijn.¹⁴⁴

Het zou vreemder zijn als iemand niet onder deze algemene wet zou vallen en niet de last draagt, die allen dragen. Solon heeft eens een vriend, die zich hevig beklagde, in Athene naar de Akropolis gevoerd en hem alle huizen beneden in de grote stad gewezen met de woorden: Bedenk hoeveel leed onder deze daken heerst heeft, er nu heerst en in de toekomst zal heersen, en houd op het ongeluk, dat aan de mensheid eigen is, als iets persoonlijks te bewenen¹⁴⁵. Ik zou willen dat jij in de wijde wereld dezelfde ervaring kon hebben. In werkelijkheid kan het niet, maar kom, dan maar voor korte tijd in gedachten. Ik plaats je op de top van de hoge Olympus: kijk omhoog naar alle steden, provincies en koninkrijken, en bedenk dat je evenzovele verzaamelbekkens ziet van menselijke ellende. Amphitheaters, arena's zijn het, waarin Fortuna haar bloedige spelen houdt. Je hoeft niet ver te kijken: zie je Italië? het is nog geen dertig jaar geleden dat het land bekomen is van wrede, grimmige oorlogen aan beide zijden; het wijde Duitsland? hevig smeulen er de resten van de recente burgertwist, zij vatten weer vlam en laaien weer op, als ik mij niet vergis, tot een catastrofalere brand; Engeland? voortdurend zijn er oorlogen en moordanslagen, en de vrede die het nu voor korte tijd kent, dankt het aan het bestuur van de vreedzame sexe; Frankrijk? kijk en heb medelijden, nog steeds kruipt over al zijn leden het koudvuur van een bloedige oorlog. En op de hele wereld is het niet anders. Bedenk dit, Lipsius, en relatieveer door de gedachte aan de algemene rampspoed je eigen ellende. Zoals achter triomfators een slaaf werd neergezet die tijdens alle vreugde om de zegepraal steeds moest roepen: 'jij bent een mens', zo moet ook altijd de overwe-